

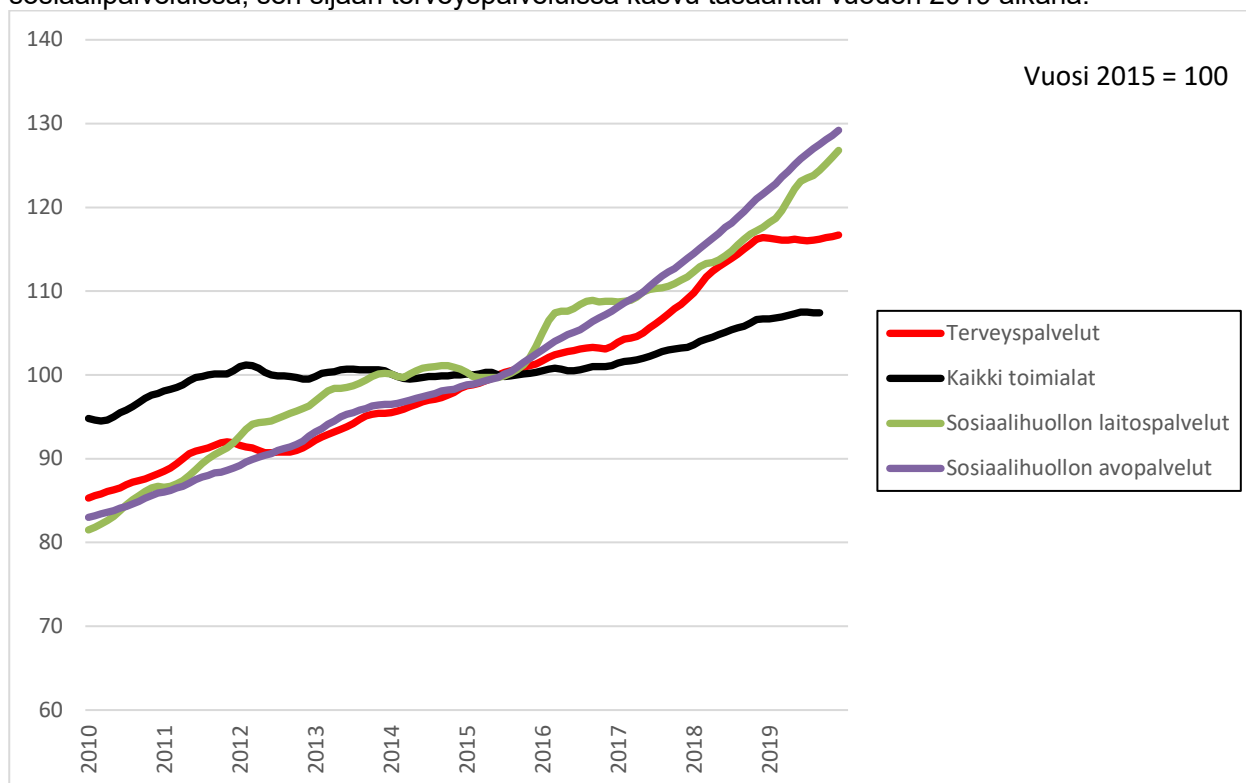

Sote-palveluala on kärsinyt koronatilanteesta – jälleenrakennusaikana huomio henkilöstön jaksamiseen ja innovaatioihin

Koronaepidemia on vaikuttanut monin tavoin sote-palveluun. Ennen epidemiaa alan yritysten henkilöstö kasvoi voimakkaasti. Vaikka sote-palveluala on näkyvästi esillä koronaepidemian aikana, on se vaikuttanut myös alan työmarkkinoihin, esimerkiksi lomautukset ovat alalla lisääntyneet. Yksityinen sektori on myös kärsinyt tilanteesta kysynnän painopisteen muuttuessa. Katse kannattaa kuitenkin pitää myös tulevassa, sillä sote-palvelualan kehittämisen tarve ei ole poistunut.

Sote-alan yritysten henkilöstömäärä kasvoi voimakkaasti vuoteen 2019 asti

Sote-palvelualan yritysten henkilöstömäärän kasvu on ylittänyt selvästi kaikkien toimialojen keskimääräisen kasvun vuodesta 2016 lähtien. Henkilöstömäärä on kasvanut erityisesti sosiaalipalveluissa, sen sijaan terveyspalveluissa kasvu tasaantui vuoden 2019 aikana.

Kuva 1. Sote-alan henkilöstömäärän kehitystrendi vuosina 2010-2019, pl. julkinen sektori. Lähde: Tilastokeskus, toimialoittainen suhdannepalvelu.

Voimakkaan henkilöstömäärän kasvun taustalla on monia tekijöitä. Kasvu on liittynyt kohonneeseen palvelutarpeeseen ja -kysyntään, erityisesti väestön ikäänymisen myötä. Vielä syksyllä 2019 sote-alan pk-yrityksillä oli selvästi positiiviset suhdannenäkymät henkilöstömäärän suhteen.¹ Näyttäisi siltä, että sosiaalipalveluiden henkilöstön määrän kasvuun vaikuttivat myös vanhusten hoivapalveluiden laadussa havaitut puutteet. Terveyspalvelujen henkilöstömäärän kasvun taittumista selittänee osin henkilöstön saatavuuteen liittyvät haasteet. Sote-palvelualan yritykset ovat jo pitkään olleet merkittäviä työllistäjiä sekä tärkeä osa palvelujärjestelmää. Koronaepidemia kuitenkin muutti koko sote-palvelujärjestelmän osalta työvoiman kysyntää, ja on vaikuttanut myös alan yritysten asemaan.

Koronaepidemia muutti nopeasti sote-alan työvoiman kysyntää ja kohtaantoa

Valtioneuvosto totesi Suomessa vallitsevan poikkeusolot 16.3.2020. Tämän myötä otettiin käyttöön myös valmiuslaki, joilla oli vaikutusta myös sote-alan henkilöstöön. Esimerkiksi terveydenhuollon työvelvollisuus astui voimaan, mutta käytännössä sitä ei tarvinnut soveltaa. Työvelvollisuuden voimassa oloa ei enää jatkettu 13.5.2020 jälkeen. Valmiuslain nojalla annettua asetusta koskien työntekijöiden työaika, vuosilomaa sekä irtisanomisaikaa on kuitenkin jatkettu 30.6.2020 asti.

Koronaepidemia on aiheuttanut monessa maassa kapasiteettiongelmia esimerkiksi tehohoidossa ja kuormitusta terveydenhuollon henkilöstölle. Suomessa käyttöön otetut rajoitukset kuitenkin toimivat hyvin, eikä terveydenhuollon kantokyky ole joutunut koetukselle. Tämä on antanut lisäaikaa viruksen luonteen paremmalle ymmärtämiselle ja esimerkiksi tehohoitokapasiteetin kasvattamiselle. Samanaikaisesti varautuminen kuitenkin aiheutti muutoksia muualla palvelujärjestelmässä.

Varauduttaessa koronaepidemiaan monia kiireettömiä palveluja ajettiin alas ja asiakkaat ovat myös itse peruneet aikojaan. Tämä näkyy käyntimäärien selvänä laskuna. Esimerkiksi lääkärillä käynnit vähenivät huhtikuussa verrattuna tammikuuhun noin 33 prosenttia (297 953 käyntiä vähemmän). (THL Avohilmo). Lääkäriliiton kyselyn mukaan² kyselyyn vastanneiden lääkärin työ määrä on vähentynyt 46 prosentilla koronatilanteen johdosta ja yksityisellä sektorilla peräti 80 prosentilla lääkäreistä asiakkaiden määrä on vähentynyt.

Hammaslääkäreillä käyntejä oli noin puolet vähemmän (170 661 käyntiä vähemmän), kuten myös fysioterapeuteilla (88 445 käyntiä vähemmän). Sairaanhoidajilla käynnit vähenivät huhtikuussa noin 37 prosenttia (646 122 käyntiä vähemmän), perus- ja lähihoitajilla noin 28 prosenttia (671 841 käyntiä vähemmän) ja suuhygienisteillä peräti 69 prosenttia (72 640 käyntiä vähemmän).³ Vaikka käyntimäärät jonkin verran vaihtelevat normaalitilanteissakin kuukausittain, kevään 2020 trendi on poikkeuksellinen.

Sote-palvelualan henkilöstön lomautusten ja työttömien määrät ovatkin kasvaneet. Verrattaessa 2020 maalis-huhtikuun tilannetta edellisen vuoden vastaavaan tilanteeseen, lomautettujen ja työttömien määrä on yli kaksinkertaistunut. Lomautettuja ja työttömiä oli sote-palveluissa lähes 20 000 15.3.-27.4.2020 välisenä aikana.⁴ Työ- ja elinkeinoministeriön tilastoinnin mukaan sote-palveluissa on kevään 2020 aikana ollut yt-neuvottelujen piirissä yhteensä (lomautusuhka) 36 120 henkilöä. Suurin osa lomautusuhkan alla olleista on työskennellyt terveyspalveluissa. Yt-neuvottelut ovat koskeneet yhteensä 266 työnantajaa.

Ammattiluokittain tarkasteltuna esimerkiksi sairaanhoitajien ja kättilöiden lomautettuna olevien työnhakijoiden määrä oli 28.2.2020 yhteensä 77 ja 25.5.2020 yhteensä 1 320. Vastaavat luvut lääkäreillä olivat 5 (helmikuu) ja 53 (toukokuu) ja lähihoitajilla, terveydenhuollon työntekijöillä ja kodinhoitajilla

¹ Pk-toimialabarometri, sosiaali- ja terveyspalvelut, syksy 2019.

² Lääkäriliitto 13.5.2020. Tiedote: Sairauksia jää hoitamatta, kun vastaanottoaikoja perutaan.

³ THL:n Avohilmo tietokanta ei sisällä kaikkien palvelujen tuottajien tietoja. Tietoja puuttuu erityisesti yksityisen sektorin palvelujen tuottajista. Näin ollen Avohilmon tiedot ovat suuntaa antavia. Tiedot viikoittain ja kuukausittain, päivittyvä. Tiedot haettu 1.6.2020.

⁴ GSE Helsinki, Tilannehuone 30.4.2020. Yrittäjät ja julkinen sektori koronakriisissä. www.helsinkigse.fi

96 (helmikuu) ja 2375 (toukokuu).⁵ Sote-alalla on ollut myös irtisanomisia, hieman alle 5 prosenttia alan yrityksistä on irtisanonut työntekijöitään 10.5.2020 mennessä.⁶ Lomautusuhka on koskettanut myös alan järjestöjä.⁷ Sittemmin myös järjestöt ovat päässeet koronarahoituksen piiriin. On kuitenkin huomioitava, että osalla sote-alan työntekijöistä kuormitus ja työmäärä ovat kasvaneet. Koronaepidemian vaikutukset ovat siten olleet henkilöstön näkökulmasta kahtalaiset. On myös syntynyt suuremmassa mittakaavassa uudenlaisia tehtävänkuvia, kuten esimerkiksi koronavirukselle altistuneiden testaus, jäljitys ja altistuneiden kartoittaminen.

Digitaalisia palveluja hyödynnetty laajemmin

Koronaepidemia ja rajoitustoimet ovat nopeuttaneet etä- ja digitaalisten palveluiden käyttöönottoa. Avohilmon tilastojen perusteella yhteystapana reaaliaikainen etäasiointi lisääntyi maaliskuuhun 2020. Yleisin etäasiointitapa on kuitenkin edelleen puhelin. Nopeaa muutosta kuvaa hyvin myös se, että Hyvinvointialan HALI ry:n selvityksen mukaan kolmella suurimmalla terveystalouden yksityisellä palveluntuottajalla lääkäreiden digi-vastaanottojen määrä on kasvanut peräti 163 prosentilla tammi-huhtikuussa 2020.⁸ Muutoksen pysyvyyttä tukee omalta osaltaan se, että KELA on ryhtynyt korvaamaan myös yksityisen lääkärin etäpalveluja, kuten esimerkiksi chat-yhteyden kautta toteutettavia palveluja. On hyvin todennäköistä, että digitaalisia ja teknologisia ratkaisuja hyödynnetään entistä laajemmin sote-kentällä palvelujentuottamisessa koronakriisin jälkeenkin.

Digi- ja etäratkaisut eivät kuitenkaan kokonaan pysty korvaamaan käyntimäärien laskua. Kevään 2020 käyntimäärien lasku kasvattaa hoitokuormaa tulevaisuudessa. Koronaepidemia synnyttää myös uudenlaisia palvelutarpeita, jotka on myös hoidettava.

Sote-ala myös kärsinyt koronakriisistä – katse kohti tulevaa

Sote-alan monet haasteet edellyttävät ratkaisemista. Tätä haastetta ei helpota valtion ja kuntien rahoitustilanteen vaikeutuminen koronakriisin seurauksena. Esimerkiksi sairaanhoitopiirit ovat arvioineet koronaepidemian aiheuttamiksi lisämenoiksi peräti 600 miljoonaa euroa.⁹ Valtio on tosin luvannut korvata sairaanhoitopiireille koronakriisistä johtuvia menoja.

Alan yksityinen sektori on osin kärsinyt koronakriisistä. Koronahäiriörahointusta on 1.6.2020 mennessä myönnetty Business Finlandin toimesta 323 kappaletta ja ELY:n toimesta 475 kappaletta. Suurin osa rahoituksesta on myönnetty terveystalouden yrityksille. Myönnetyn rahoituksen kokonaismäärä on 12,4 miljoonaa euroa.

Vaikka alan yksityisen sektorin tilanne ei ole vielä näkynyt alan konkurssiluvuissa, on tärkeää nähdä kulman taakse. Yksityisellä sektorilla on ollut merkittävä rooli palvelujen tuottajana ja työllistäjänä sote-palvelujärjestelmässä. Paluu arkeen koronaepidemian jälkeen edellyttää monipuolista ja innovatiivista sote-palvelujen tuottajajoukkoa. Julkisen sektorin rinnalla tarvitaan kaikenkokoisia yrityksiä ja kolmannen sektorin palvelujen tuottajia. Yksityisellä sektorilla voi olla tärkeä rooli hoitovelkaa purettaessa, ja laajempia koko sote-palvelujärjestelmän haasteita ratkottaessa. Yksityisellä sektorilla on paljon osaamista, resursseja ja kapasiteettia, jota voidaan hyödyntää entistä tehokkaammin osana yhteisen päämäärän saavuttamisesta. Sote-palveluala tarjoaa kasvumahdollisuuksia myös kansainvälisille markkinoille. Etä- ja digiratkaisujen kysyntä voi luoda suuriakin mahdollisuuksia koronaepidemian myötä. Lisäksi kotimainen suojavälinetuotanto on käynnistynyt, mikä tuo yrityksille uudenlaisia mahdollisuuksia ja markkina-alueita myös Suomessa.

⁵ Lomautetut ammattiryhmittäin 25.5.2020. TEM: <https://tem.fi/koronaviruksen-vaikutukset-tyollisyystilanteeseen>.

⁶ GSE Helsinki, Tilannehuone 14.5.2020. Lomautettujen määrä jatkanut voimakasta kasvuaan. www.helsinkigse.fi

⁷ SOSTE 3.4.2020. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen lomautusnäkökulma yli viisinkertaistuneet alkuvuodesta – Jo 41 prosenttia järjestöistä on sulkenut toimipisteitään.

⁸ HALI ry. Tiedote 12.5.2020. <https://www.hyvinvointiala.fi/yksityisilla-palvelutuottajilla-350-000-laakarin-digivastaanottoa-alkuvuonna-tana-vuonna-miljoona-rikki/>

⁹ Kuntaliitto 3.4.2020: Koronaepidemian vaikutukset sairaanhoitopiirien talouteen. Kuntaliiton sairaanhoitopiireille tekemä kysely.

Koronaepidemia jättää jälkeensä henkilöstöön liittyviä haasteita. Lisäksi taloustilanne asettaa tiukoja reunaehtoja. Uusien etä- ja digipalveluiden hallinta korostuu uudella tavalla tästä eteenpäin. Henkilöstön osaamisen kehittämiseen ja alan vetovoiman vahvistamiseen muun muassa innovaatio- ja yleistä toimintakulttuuria jatkuvasti kehittämällä on kiinnitettävä kasvavaa huomiota. Tämä ajanjakso ja sen hoitaminen voivat osoittautua sote-alan osaajien tulevaisuuden saatavuuden ja palvelujärjestelmän turvaamisen kannalta ratkaiseviksi. Hyvällä johtamisella, kaikkien sidosryhmien aktiivisella vuoropuhelulla ja yhteistyöllä sekä digitaalisten ratkaisujen laaja-alaisella hyödyntämisellä voidaan löytää kestäviä ratkaisuja jälleenrakennukseen.

Lisätiedot:

Sotehy-koordinaattori **Terhi Tevameri**, Varsinais-Suomen TE-toimisto, puh. 029 504 4645, terhi.tevameri@te-toimisto.fi

Kehittämispäällikkö **Katri Lehtonen**, työ- ja elinkeinoministeriö, puh. 029 506 4926, katri.lehtonen@tem.fi

Neuvotteleva virkamies **Mikko Martikainen**, työ- ja elinkeinoministeriö, puh. 029 506 4795, mikko.martikainen@tem.fi

Teollisuusneuvos **Marjukka Aarnio**, työ- ja elinkeinoministeriö, puh. 029 504 7150, marjukka.aarnio@tem.fi